

Over een lezing van Prof. Schilder.

"The Standard Bulletin" van 10 Maart geeft "de hoofdlijnen der rede" van Prof. Schilder over "Werk- en Genadeverbond" te Grand Rapids 7 Febr. j.l. gehouden. In een uitvoerige bespreking van dit onderwerp ging spreker allereerst de onderscheidene onderstellingen en consequenties van het bijbelsche verbondsbegrip na.

Hij besprak de deelen, de praktijk, den oorsprong, de mogelijkheid, de werkelijkheid van het verbond, de geheel variërende beteekenis, die het woord "verbond" ontvangt, wanneer het de relatie reguleert, hetzij tusschen de drie Personen, hetzij tusschen God en "de natuur", hetzij tusschen Jahwe en den mensch. In verband hiernede werd gehandeld over "monopleurisch" en "dupleurisch" en over de verantwoordelijkheid van het mede-werker-Gods-zijn van den mensch.

Hierna ging spreker na de beteekenis van het "werk-verbond", waarbij tegen misverstand gewaarschuwd werd. Verder werd gehandeld over de onderscheidene fasen der verbondsgeschiedenis, waarbij ook op de beteekenis van het woord "genadeverbond" werd ingegaan en de continuïteit van de onderscheiden verbondsfasen, voor wat o.m. de "substantie" des verbonds betreft, werd vastgehouden.

Met de bespreking der begrippen "verbondszegen" en "verbondswraak", alsmede met de aanwijzing van hun beteekenis voor ons leven — hetwelk diepen indruk maakte, besloot spreker de met onverdeelde aandacht gehoorde rede.

S. GREIJANUS.

Oordeel van Dr. J. Weidenaar over Prof. Schilder's arbeid in Amerika.

Dr. J. Weidenaar te Grand Rapids, van wien ik ook reeds in "De Reformatie" van 24 Febr. j.l. iets aanhaalde, schrijft in "De Wachter" (Amerikaansch) van 7 Maart j.l. over het werken van Prof. Schilder, het volgende: "Terwijl ik dit schrijf is Prof. Dr. K. Schilder op reis en wanneer dit artikel in "De Wachter" verschijnt, zal hij wel, zoo de Heere wil, in het Westen zijn. Na enkele weken van groote inspanning en hard werk alhier — want hij is hier niet op vacantie — zet hij zijn arbeid voort in andere deelen van ons land en onder ons volk. In het Westen is er meer ruimte en placht men te zeggen, dat men er gemakkelijker ademhalen kon.

Bij dezen tijd denkt men er niet meer aan, om vraagteekens achter de(n) naam van Dr. Schilder te zetten. Ging men maar een stapje verder... Doch in elk geval, we mogen verwachten, dat men hem van nu voortaan niet alleen met beleefdheid en vriendelijkheid, maar ook met vertrouwen ontvangen zal. En het gevolg daarvan zal zijn, dat de waardering zal stijgen tot grooten dank aan God voor wat Hij in Zijn gunst ons geschonken heeft in de komst van Dr. Schilder naar Amerika. Het is onze bede, dat de Heere hem wil sterken lichamelijk en geestelijk tot den omvangrijken arbeid, dien hij onder ons verricht.

Wij bewonderen zijn werkkracht en uithoudingsvermogen. Sommigen hebben zelfs de vrees geuit of hij het zich niet al te druk maakt — wel een bewijs van veranderde stemming in gunstigen zin. De oplossing zal wel te vinden zijn in het devies van "De Reformatie" uit de Schrift genomen: Die uwe jeugd vernieuwt als een(s) arends!

Aan het einde van het grootste deel van zijn werk hier — want wij verwachten hem op zijn terugreis van Californië hier weer — wenschen we enkele indrukken weer te geven van de beteekenis van zijn verblijf.

1. de algeheele verdorvenheid van den mensch;
2. den dood als straf op de zonde, en
3. de openbaring der genade van den Souvereinen God in den Middelaar.¹⁸⁾

* * *

Kan men zoo spreken van een calvinistische wijsbegeerte — het is mogelijk de wijsbegeerte der wetsidee van uit het historische gezichtspunt nog scherper te tekenen. Er is immers een figuur, waaraan de aansluiting nog nauwer, waarvan de invloed nog dieper is geweest.

Die figuur is Dr. Abraham Kuiper. Zonder hem zou nooit een wijsbegeerte der wetsidee zijn ontstaan. Van hem ontleent zij haar meest eigenlijke karaktertrekken. Ieder onbevooroordeeld beschouwer moet dat onmiddellijk erkennen.

"Het treft mij altijd weer" — zoo liet Prof. Dijk zich eenmaal hooren — "hoe in veel punten Vollenhoven en Dooyeweerd naar Kuipers gedachten teruggrijpen en deze verder ontwikkelen. En laat men nu niet te spoedig jammeren: o, die nieuwe wijsbegeerte! want herinneren men zich niet, dat ruim veertig jaren geleden de Kerkeraad van Bedum Dr. Kuiper beschuldigde van monisme en pantheïsme en deswege een aanklacht tegen hem indiende!"¹⁹⁾

Prof. R. Casimir, schetsend het wijsgeerige leven in ons volk tijdens de regeering van Koningin Wilhelmina, ziet het precies zoo. Men leze:

"Onder leiding van Dooyeweerd en Vollenhoven werd de neo-calvinistische wijsbegeerte opgebouwd, die de soevereiniteit Gods als uitgangspunt van het denken stelt en de schriftopenbaring ook als grondslag voor de filosofie aanvaardt. Taak der wijsbegeerte is het, een kentheorie op te bouwen, die daarbij aansluit. Doet men dit, dan ontstaat een reformatie van de wijsbegeerte en een

Wat er over Dr. Schilder geschreven is heeft moeten medewerken ten goede. Immers, het gevolg ervan is geweest, dat juist daardoor aan zijn boodschap ingang is verschaft naar alle zijden. Allen hebben dus kunnen profiteren van wat hij te zeggen had. Dat is een groote aanwinst geweest.

Inzake het Gemeene Gratie-probleem heeft hij ons doen zien, dat het besluit van Kalamazoo meer bevat dan drie punten. Ook dat het niet opgaat om maar stop te zetten bij de bespreking van zulke diepingrijpende kwesties. En dat er zekere vereischten zijn voor het scheppen van een atmosfeer, waarin het mogelijk kan zijn om broederlijk en opbouwend te kunnen werken voor de zaak en de eere van onzen Koning.

Hij heeft ons herinnerd aan het feit, dat de geschiedenis van groote beteekenis is als uitvoering van den raad Gods terwille van de schepping zoowel als van de vleeschwording des Woords.

Bij vernieuwing leerden we, dat de handhaving van het werkverbond van beteekenis is, en dat de zonde wel tegenover de genade maar niet versus de natuur is.

Dat het gevaar, dat vroeger ons vooral bedreigde door het immanentisme, niet bezworen wordt door een even eenzijdig en tegenschijnlijk transcendentisme.

Dat er twee deelen in het verbond zijn — wel te onderscheiden van twee partijen — en ook, dat het niet vroom is om te zeggen zonder meer, dat God alles is — zelfs niet in naam van de mystiek.

Dat er nog heel wat menschen onder ons zijn, die het Hollandsch willen verstaan — over het kunnen...? — dat is weer iets anders.

Dat gebondenheid aan de Schrift niet alleen geldt voor de wetenschappen en de wijsbegeerte, maar ook voor de theologie. Ook de theologie kan zich vervreemden van hetgeen geschreven is, door zich vast te vriezen aan wat er gezegd is.

Hij heeft geijverd voor de eenheid en de heiligheid der Kerk.

Vooraf heeft hij voor ons ontsloten de heerlijkheid en de kracht van verbondsmatige prediking. Wat dit zeggen wil kunnen we het best belichten met een citaat van Dr. A. Kuiper, die schreef: "De verbondsvorm is niets anders dan de vorm der Religie. Waar het niet verder dan tot ordinantiën komt, heft ge een wettische, hoogstens een ethische verhouding; maar van Gods verborgen omgang, van religieuze vroomheid, van een zielsbetrekking tot den Eeuwige komt de openbaring eerst met het Verbond".

Dat zijn kostelijke woorden, die een heertijke waarheid bevatten, en die Dr. Schilder weer voor ons deed leven. Daaraan hebben we in onzen tijd en in onze kerken vooral behoefte."

S. GREIJANUS.

Een belangrijk opstel. (L)

In den Lustrumbundel 1930, uitgegeven vanwege "Het gezelschap van Christelijke Historici in Nederland", welke bundel tot titel heeft Christendom en Historie, komt een belangrijk artikel voor van Prof. Dr. J. Wille, dat echter weinig de aandacht schijnt getrokken te hebben. Men ziet het althans zoo goed als niet vermeld. Men haalt het niet aan, verwijst er niet naar, bestrijdt het niet. Het is, of men van het bestaan van dit artikel niet weet. Daarom kan het niet overbodig heeten, er hier eens opzettelijk de aandacht op te vestigen, en er iets uit mede te deelen.

Het gaat over De Gereformeerden en het tooneel tot omstreeks 1620, en beslaat in ge-

Christelijke logica, dan kan er principieel verzet worden geboden aan humanistische stroomingen ook in de staatsleer. Deze wijsbegeerte sluit zich aan bij een beginsel, door Kuiper ontwikkeld: de soevereiniteit in elken kring, die eigen wetten ontving.²⁰⁾

Ja, Dr. Banning ging in een studie over de wijsbegeerte der wetsidee zelfs zoover, dat hij iedere originaliteit aan deze filosofie meende te moeten ontzeggen.

"De theorie van Souvereiniteit in eigen kring — zoo schrijft hij — oorspronkelijk Kuipers formulering en strijdleuze, is sedert in het Nederlandse Calvinisme nader uitgewerkt door Prof. Dooyeweerd. Deze schrijver spreekt van een "theorie der wetskringen", waaronder hij verstaat: "iedere wetskring is voor de menselijke rede door een absolute kwalitatieve grens van andere gescheiden. Het leerstuk van de soevereiniteit in eigen kring wijst de onderlinge verhouding aan tusschen de wetskringen, die in de wetsidee tot een organischen samenhang verbonden zijn." Al worden hier andere woorden gebruikt, in wezen is dit, voorzover ik zien kan, niet anders dan de Kuiperiaanse gedachte."

Na er op gewezen te hebben, dat Prof. Dooyeweerd uit deze grondgedachten een eigen kosmologie, kentheorie en sociologie ontwikkelt, concludeert hij: "Veel nieuws levert het, na wat Kuiper ons geleerd heeft, niet op."²¹⁾

Schuilt in deze meening van Dr. Banning niet weinig overdrijving — felt is, dat het Kuiperiaanse stempel diep is ingedrukt in de wijsgeerige inzichten van de Proff. Dooyeweerd en Vollenhoven.

En ze schamen zich daar niet voor! Integendeel, ze belijden dankbaar den Kuiperiaanschen oorsprong van hun filosofie.

20) "Officieel Gedenkboek 1938"; Van Holkema en Warendorf, N.V., Amsterdam, p. 724.

21) Dr. W. Banning, Hedendaagse Sociale Bewegingen, Arnhem, 1938, p. 98/9.

noemden bundel de bladzijden 96—100. Waarom Prof. Wille dit jaartal als grens aan zijn artikel stelde, zegt hij op blz. 188v.: "Daarom staken wij hier voorloopig ons onderzoek; tot omstreeks 1620 of nog wat later vond ik in de tooneelbestrijding in Nederland, die zoo oud is als de Nederlandsche Gereformeerde Kerk zelf, geen vreemde inwerking, buiten de Zwitsersche—Fransche, aanwysbaar. Daarom trok ik hier de grens voor de eerste periode van dien strijd; ze valt trouwens ongeveer samen met meer scheidingslijnen, op kerkelijk, politiek en letterkundig gebied. Hij licht dit dan nader toe, door verder te schrijven: "Met Amesius" — in zijn werk *De Conscientia et eius jure* 1630 — "en, negen jaar later (1639), het Nederlandsche uittreksel uit William Prynne's *Histriomastix* (1633) staan wij duidelijk in een tweede periode, die al de oude Fransche en Nederlandsche argumenten aanhoudt, maar ze, onder Nederlandsch- en Engelsch-pietistischen invloed verzwakt, verscherpt, en vermeerderd, terwijl de praktijk, waartegen men streed, zich, ten deele althans, belangrijk had gewijzigd: op de plaats van de Rederijkers, die naar den achtergrond waren geweken, stonden Coster met zijn "Academie", — en Vondel".

Een bekend feit is toch, dat de Gereformeerden over het algemeen in vroeger eeuwen, en inzonderheid in ons land, steeds sterk tegen het tooneel gekant zijn geweest en gestreden hebben, al oordeelden velen hunner wat anders over de "ludi scholares", d.w.z. de tooneelspeelers van studeerenden, Academici en Gymnasialisten, tot oefening in voordracht en taal. Maar in den lateren tijd heeft men gemeend, dat onze Vaders in deze beschouwingen van Calvijn en het echte Calvinisme afgeweken zijn onder invloed van het Engelsche Puritanisme. Dr. Wille schrijft in dezen: "Ondanks dit alles mogen we aannemen, dat zoo goed als nergens de afkeer van het tooneel zoo verbroed, zoo diep, en tegelijk zoo duurzaam is geweest als in Nederland. Schotland zal het naast daaraan komen; met Engeland volgend, op een afstand. Bij de Gereformeerden hier te lande schijnt deze afkeer sinds twee, drie eeuwen zoo regelmatig met de geloofsverzuiging samen te gaan, dat hij, in dien kring zelf en niet minder daarbuiten, voor een practischen eisch en een uiterlijk kenteeken daarvoor gelden kon. Het leek ook wel, of voor persoon en volk het tooneel in aanzien rees, naar gelang de kracht der gereformeerde beginselen slonk", blz. 114. Prof. Wille zegt dan, dat hij opzettelijk zich te dezen aanzien niet beslist uitdrukt, en waarom. Hij schrijft toch verder: "We drukten het voorzichtig uit, want we mogen nog niet zoo maar tot de noodwendigheid van zulk een samenhang besluiten. Te minder, omdat er een opvatting is, die geleidelijk veld won onder hedendaagsche Gereformeerden van verschillende schakeering, volgens welke de tegenzin in het tooneel bij hun geestelijke voorzaten, de oude calvinisten, lang niet zoo volstrekt zou geweest zijn, als de sprank gaat. Men legt dan den nadruk op de practische uitzondering, door hun meeste moralisten toegelaten: het schooldrama, en de door hen niet altijd verworpen theoretische mogelijkheid van een van elke aanstootelijkheid gezuiverd tooneel met uit godsdienstig en zedelijk oogpunt onberispelijke stukken. Wanneer toch langzamerhand de gedachte zich zou hebben vastgezet, dat het tooneel voor den christen kortweg verboden terrein is, zou dit te wijten zijn aan een vertroebeling van het zuiver-calvinistische beginsel door de inmenging van pietistisch-ascetische gevoelens;

sprong van hun filosofie.

In zijn wijsgeerig hoofdwerk schrijft Prof. Dooyeweerd: "De 'wijsbegeerte der wetsidee', welke in den jongsten tijd haar ontwikkelingsgang begonnen is en in het onderhavige werk haar eerste systematische uitwerking zal vinden, is slechts te verstaan als vrucht van het Calvinistisch reveil, dat in Nederland onoverbrekelijk aan den naam van Dr. Abraham Kuiper verbonden blijft."²²⁾ "Het zijn... de levende grondgedachten der Calvinistische Reformatie, in de vorige eeuw met name door Dr. A. Kuiper opgenomen, welke in de Wijsbegeerte der Wetsidee haar wijsgeerige uitdrukking vinden."²³⁾

En Prof. Vollenhoven wijst telkens weer op de geweldige beteekenis van Dr. Kuiper voor de reformatie der wijsbegeerte. Z.i. bedoelt het gansche streven der jonge Calvinistische wijsbegeerte weinig anders dan de doorwerking en uitwerking van Kuiper's conceptie in de filosofie van onzen tijd.²⁴⁾

Het is daarom volkomen verantwoord de wijsbegeerte der wetsidee te noemen met den naam "Kuiperiaansche filosofie".

Zelfs heeft deze benoeming een voordeel boven de aanduiding "Calvinistische filosofie".

Immers alles wat Calvijn heeft gegeven aan inzichten en richtlijnen en grondgedachten wordt in de typeering als "Kuiperiaansch" méé opgenomen. Maar bovendien komen dan tevens in het gezichtsveld die trekken welke in het bijzonder van Kuiperiaansche origine zijn.

We willen nu enkele van die aan Dr. A. Kuiper's levenswerk ontleende karaktertrekken gaan belichten.

H.

C. V.

22) "De Wijsbegeerte der Wetsidee"; boek I; p. 491.

23) Idem; boek III; p. VIII.

24) Mededeelingen van de Vereen. voor Calvinistische Wijsbegeerte; II — 2 (Nov. 1937). Vgl. I — 1, 2, Dr. D. H. Th. Vollenhoven; "Het Calvinisme" enz.; p. 26, 27, 316 v.v.

18) Dr. D. H. Th. Vollenhoven; "Het Calvinisme en de Reformatie der Wijsbegeerte"; p. 20/21.

19) "De Bazuin", van 23 Juli 1937, 85ste Jaargang, No. 30.